

OPEN 3 MILIEUSVOORZIENING

Samen
Kleinschalig
In de buurt

Inleiding en leeswijzer

De residentiële jeugdzorg - en daarmee ook de Open 3 Milieusvoorzieningen (hierna O3M) - staat de afgelopen twee decennia als hulpvorm ter discussie. Dit heeft onder meer te maken met groeiende zorgen over de hechting en ontwikkeling van jeugdigen die langdurig in een residentiële voorziening verblijven. Ook zijn er zorgen over onveiligheid, over risico's van repressie, over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen en over de mogelijk negatieve invloed van jeugdigen op elkaar.

Hierbij presenteren wij met trots het Toekomstplan Open 3 Milieusvoorzieningen Noord-Nederland. Het is een gezamenlijk plan van de noordelijke jeugdhulpaanbieders Zorggroep Alliade (hierna Alliade), Ambiq, Elker Jeugdhulp en Onderwijs (hierna Elker), Fier, Jeugdhulp Friesland (hierna JHF), Stichting Leger des Heils (hierna LdH), Yorneo en de jeugdhulpregio's Drenthe, Friesland en Groningen.

Dit Toekomstplan O3M biedt inzicht in waar we gezamenlijk naar toe werken, waarbij de vraag hoe we de hulp aan jeugdigen die op dit moment gebruik maken van de O3M beter kunnen organiseren, centraal staat. We streven er naar dat jeugdigen op de lange termijn zo min mogelijk gebruik hoeven te maken van O3M voorzieningen. Het hebben van een gezamenlijk plan voor de O3M is ook een van de voorwaarden gekoppeld aan de SPUK-middelen. Om te komen tot dit bovenregionale Toekomstplan is in november 2021 in het Bestuurlijk Overleg 3Noord vastgesteld dat de transformatie van de O3M een gezamenlijke verantwoordelijkheid is. Er is daarop een bestuurlijke opdracht gegeven om in gezamenlijkheid te komen tot een bovenregionaal Toekomstplan O3M.

In de eerste helft van 2022 hebben er meerdere bijeenkomsten plaatsgevonden waarin jeugdhulpaanbieders en gemeenten met elkaar hebben gesproken over de toekomst van de O3M. Naast inhoudelijke bijdragen aan de discussie, hebben we in gezamenlijkheid kunnen constateren dat we het eens zijn over de gewenste richting en dat we elkaar steeds beter leren kennen en begrijpen en komen tot betere inzichten en afstemming. Na de zomer van 2022 is een conceptversie van het Toekomstplan ter consultatie voorgelegd aan een brede groep bij het onderwerp betrokken partijen. Op deze uitvraag is vanuit verschillende perspectieven veel input ontvangen en hiermee is het plan aangescherpt en aangevuld.

Het Toekomstplan beschrijft allereerst de aanleiding en de doelgroep die nu gebruik maakt van de O3M. We staan vervolgens stil bij de noodzakelijke samenwerking in het noorden en we beschrijven waar we in 2030 willen zijn. Er is voor deze datum gekozen omdat deze aansluit bij de looptijd van de visie op de Jeugdhulp Plus. Deze twee vormen van jeugdhulp kunnen niet los van elkaar worden gezien. Ook is er aandacht voor de verbinding met andere ontwikkelingen in het noorden, passende financieringsvormen en het lerende zorglandschap. Tot slot worden de contouren van de uitwerkingsvraagstukken die volgen uit dit plan geschetst.

We realiseren ons dat we er met het presenteren van het Toekomstplan niet zijn. De belangrijkste opgave is het veranderen van de mindset die nodig is om te bereiken wat we in het plan hebben opgeschreven. Deze mindset zal op alle niveaus moeten veranderen. Dit vraagt om een lange adem en veel gesprekken. We zien al veel goede ontwikkelingen, maar beseffen ook dat er nog ontzettend veel te doen en te ontwikkelen is. Deze uitdaging gaan we niet uit de weg.

Dank aan allen die een bijdrage hebben geleverd aan dit Toekomstplan!

Inhoudsopgave

pagina

1.	Aanleiding en context	4
	1.1 <i>Noodzaak transformatie Open 3 Milieusvoorziening (O3M)</i>	4
	1.2 <i>Specifieke Uitkering Vastgoedtransitie residentiële voorzieningen</i>	5
	1.3 <i>Aansluiting Bovenregionale Visie Jeugdhulp Plus</i>	6
2.	Open 3 Milieusvoorziening in beeld en cijfers	7
	2.1 <i>Open 3 Milieusvoorziening (O3M)</i>	7
	2.2 <i>Beeld doelgroep O3M</i>	8
	2.3 <i>Beeld huidig gebruik van O3M in Drenthe, Friesland en Groningen</i>	10
3.	Visie op transformatie O3M	13
	3.1 <i>Voorkomen instroom O3M/ Samenwerking in de jeugdhulpketen</i>	13
	3.2 <i>Verklarende analyse</i>	14
	3.3 <i>Samenwerken in de jeugdhulpketen</i>	15
	3.4 <i>Perspectief biedend verblijf</i>	15
	3.5 <i>Kleinschalige voorzieningen (lokaal)</i>	16
	3.6 <i>Multidisciplinaire kennis en expertise (regionaal)</i>	17
	3.7 <i>Aansluiting onderwijs</i>	18
	3.8 <i>Inzet beschermende maatregelen</i>	19
	3.9 <i>Competenties medewerkers</i>	19
	3.10 <i>Financiering</i>	20
4.	Ontwikkelingen	21
	4.1 <i>Beschikbaarheid van voorzieningen</i>	21
	4.2 <i>Arbeidsmarkt</i>	21
	4.3 <i>Relevante aanpalende ontwikkelingen</i>	22
	4.4 <i>Overspannen woningmarkt</i>	22
	4.5 <i>Technologische innovaties</i>	22
5.	Samenwerken in Noord-Nederland	24
6.	Contouren uitwerkingsvraagstukken (incl. randvoorwaarden)	25
	Bijlage Specifieke Regeling Vastgoedtransitie O3M 29	29

1. Aanleiding en context

In dit hoofdstuk wordt de inhoudelijke gewenste beweging en context geschetst die aanleiding geven tot de transformatie van de Open drie Milieuvorzieningen (hierna O3M). Vervolgens wordt ingegaan op de daartoe beschikbaar gestelde SPUK middelen

1.1 Noodzaak transformatie Open 3 Milieuvorziening

Aanleiding voor het schrijven van dit plan is gelegen in de noodzaak om de hulp aan de meest kwetsbare jeugdigen op een andere manier te organiseren. Hierbij is het uitgangspunt om jeugdigen zoveel mogelijk thuis en als dit niet kan in een zo huiselijk mogelijke omgeving op te laten groeien en indien nodig jeugdhulp te bieden. Daarom is er een breed gedeelde wens om de huidige residentiële voorzieningen (waaronder de O3M) om te vormen tot kleinschalige, perspectief biedende en meer gezinsgerichte voorzieningen.

Kleinschaligheid draagt bij aan een veilig, positief leefklimaat, onder andere door het creëren van een minder institutionele sfeer. Voortschrijdend inzicht heeft ons geleerd dat de wijze waarop de O3M nu georganiseerd is onvoldoende aansluit bij de behoefte en de vraag van de jeugdigen en hun gezinssysteem en dat een verblijf in een O3M meer negatieve dan positieve effecten heeft. Daarnaast vragen huidige ontwikkelingen, zoals de hervormingsagenda Jeugd, Transformatie en arbeidsmarkt, om het anders organiseren van de (soms schaarse) expertise en deskundigheid. Het betreft het bijeenbrengen en borgen van verschillende vormen van expertise en deskundigheden en de beschikbaarheid daarvan voor de kleinschalige voorzieningen.

De huidige noodzaak om hulp aan kwetsbare jeugdigen op een andere manier te organiseren is niet uniek in de historie van de jeugdhulp. Ook de oplossingsrichting is niet uniek. Al decennia wordt er gewerkt aan de verbetering van het jeugdstelsel. De geschiedenis laat zien dat er voortdurend dezelfde wensen voor verbetering zijn, gevolgd door een stelselwijziging of een andersoortige interventie die dit zou moeten faciliteren. Bij de wensen om het jeugdstelsel te verbeteren gaat het steevast over:

- Beter luisteren naar jeugdigen en hun ouders;
- Versterking van het preventief jeugdbeleid en ondersteuning op lokaal niveau;
- Meer samenhang in jeugdhulpverlening, jeugd-ggz en jeugdbescherming op regionaal niveau en inbedding van die hulp in de leefwereld van gezinnen;
- Verbetering van de samenwerking met het onderwijs;
- Hulp moet 'zo dicht mogelijk bij huis, van zo kort mogelijke duur en in een zo passend mogelijke vorm' georganiseerd worden;
- Denken in behandeltrajecten en matched care (niet stepped care) en tijdiger evidence based behandeling inzetten.

Ook heeft de geschiedenis ons geleerd dat een kostenbenadering waarbij te veel gestuurd wordt op lage kosten minder effectief en vaak zelfs contraproductief werkt. Daarnaast is gebleken dat het inzetten van (wellicht) duurdere maar passende en tijdige ondersteuning aan jeugdigen en het omliggende systeem op zowel de korte als lange termijn beter is voor de ontwikkeling van de jeugdige en diens gezin. Inmiddels weten we steeds meer welke indicatoren voorspellend zijn en welke (evidence based) hulp we in kunnen zetten. Dit leidt wellicht niet tot absoluut gezien lage kosten, maar wel tot de laagst mogelijke kosten.

Duidelijk is dat we de hulp aan een zeer kwetsbare doelgroep op een andere manier moeten organiseren. Daar is iedereen het over eens. Dat commitment is ook noodzakelijk om tot de gewenste verandering te komen. Niet alleen aanbieders die O3M bieden en gemeenten, maar de gehele keten zal hieraan zijn steentje bij moeten dragen. Dit houdt in dat er soms keuzes moeten worden gemaakt die tegen het belang en beleid van aanbieders en gemeenten ingaan. Hierover zullen we als keten met elkaar in gesprek moeten blijven om te toetsen of we op de juiste weg zijn en blijven.

1.2 Specifieke Uitkering Vastgoedtransitie Residentiële voorzieningen

Er is een breed gedeelde wens om de huidige grotere residentiële voorzieningen om te vormen tot meer kleinschalige, gezinsgerichte en perspectief biedende voorzieningen. Deze omvorming naar kleinschalige alternatieven brengt echter ook de nodige vastgoedvraagstukken, additionele investeringen en structurele kosten met zich mee.

In 2021 heeft het kabinet in de voorjaarsnota € 50 miljoen beschikbaar gesteld om de overgang van de huidige accommodaties O3M naar meer kleinschalige woonvormen, te bespoedigen (Regeling Specifieke Uitkering Vastgoedtransitie Residentiële Jeugdhulp 2021 – SPUK). In deze SPUK-regeling wordt onder een O3M verstaan een jeugdhulpaanbieder, bedoeld in artikel 1.1 van de Jeugdwet:

- a) die jeugdhulp met verblijf aanbiedt;
- b) waarbij een jeugdige in beginsel gedurende de hele week, 24 uur per dag voor ten minste vier weken verblijft; en
- c) waarvan het aanbod bestaat uit ten minste de volgende onderdelen:
 - leef- of behandelgroepen die bestaan uit minimaal acht plaatsen;
 - onderwijs dat ofwel plaatsvindt op een school op eigen terrein ofwel op een of meerdere scholen in de buurt als er aantoonbare samenwerkingsafspraken zijn gemaakt met deze scholen;
 - dagbesteding.

De jeugdhulpaanbieders die aan bovenstaande criteria voldeden kwamen in aanmerking voor de extra middelen. In de noordelijke drie jeugdhulpregio's gaat het hierbij om Zorggroep Alliade (hierna Alliade), Ambiq, Elker Jeugdhulp en Onderwijs (hierna Elker), Fier, Jeugdhulp Friesland (hierna JHF), Stichting Leger des Heils (hierna LdH) en Yorneo.

De transformatie van de huidige accommodaties O3M door sluiting of verbouwing naar meer kleinschalige woonvormen voor jeugdigen, is een opgave waarbij aanbieders tegen grenzen aan lopen. Het huidige vastgoed vormt vaak nog een belemmering voor het transformeren van de residentiële jeugdhulp. De nieuwe manier van werken vraagt om andere vormen van huisvesting of grote investeringen aan bestaand vastgoed. In de praktijk blijkt dat aanbieders vaak onvoldoende in staat zijn deze investeringen te doen. Dit Toekomstplan beschrijft de inhoudelijk gewenste beweging en transformatie van de huidige O3M voorzieningen en de samenhang met het zorglandschap. Een concrete uitwerking ten aanzien van de gevolgen voor de fysieke locaties en toekomstige locaties krijgt in een later stadium (in een strategisch vastgoedplan) vorm. In dit document beperken wij ons tot het beschrijven van de gewenste positionering en beschikbaarheid van de toekomstige kleinschalige voorzieningen.

Met deze notitie geven we invulling aan de opdracht die aan ons gesteld is in het kader van de SPUK-middelen. We realiseren ons dat de aanbieders die deze middelen ontvangen, maar een beperkt deel van de beschikbaar verblijfsvoorzieningen in het noorden bieden. Onze notitie heeft betrekking op

een groter deel van het zorglandschap dan de partijen die in aanmerking komen voor de SPUK. Enkel inzoomen op het aanbod van deze partijen zal niet leiden tot een sluitend zorglandschap op lange termijn.

De door het Rijk beschikbaar gestelde SPUK-middelen bieden een impuls aan de omvorming van de huidige accommodaties residentiële jeugdhulp naar meer kleinschalige woonvormen. Voor de O3M aanbieders die in de jeugdhulpregio's Drenthe, Groningen en Friesland werken zijn respectievelijk de gemeenten Assen, Groningen en Leeuwarden als coördinerende gemeente aangewezen. De aan de betreffende aanbieders toegekende bedragen zijn opgenomen in de bijlage.

1.3 Aansluiting Bovenregionale Visie Jeugdhulp Plus

De ontwikkelingen in de O3M staan niet op zichzelf. Eerder is de Bovenregionale Visie Jeugdhulp (met een) Plus vastgesteld. Als we realiseren wat we in dit document hebben vastgelegd bestaat de Jeugdhulp Plus in de huidige vorm straks na 2030 niet meer. Deze jeugdigen zullen onderdak krijgen in kleinschalige voorziening waarbij in sommige gevallen het inzetten van beschermende maatregelen mogelijk blijft.

De beweging waarin we ons nu bevinden, het afbouwen van de gesloten jeugdhulp en het af- en/of ombouwen van residentiële jeugdhulpvoorzieningen past binnen de voortdurende wens voor verbetering.

2. Open 3 Milieusvoorziening in beeld en cijfers

2.1 Open 3 Milieusvoorziening (O3M)

Een O3M voor jeugdhulp met verblijf wordt op dit moment gedefinieerd¹ als een instelling:

- voor jeugdigen met ernstige gedrags- en/of gezinsproblemen, al dan niet met licht verstandelijke beperking en/of psychiatrische problematiek, waarbij:
 - het sociale netwerk onvoldoende basis biedt voor een ambulante traject;
 - de urgentie en de zwaarte van de problematiek verblijfsgebonden aanbod noodzakelijk maken;
 - zodanig ernstige en complexe problemen spelen dat de zorg in een pleeggezin of gezinshuis niet toereikend is en verblijf in een residentiële leefgroep nodig is.
- waarin jeugdigen op vrijwillige basis of met een jeugdbeschermingsmaatregel (tijdelijk) dag en nacht en gedurende de hele week buiten hun eigen omgeving verblijven;
- die als doel heeft om binnen de drie milieus wonen, onderwijs en vrije tijd met 24 uur verblijf en begeleiding een gezonde ontwikkeling van jeugdigen te stimuleren en aanwezige problemen te verminderen en de stabiliteit, veiligheid en positieve interactie tussen de jeugdige en zijn sociale netwerk te herstellen.
- waarvan het huidige aanbod bestaat uit:
 - een combinatie van verzorging, begeleiding en opvoeding, dagbesteding en onderwijs;
 - onderwijs op een school op het terrein of op een school (of scholen) in de buurt, waarbij er aantoonbare samenwerkingsafspraken gemaakt zijn met die betreffende school (of scholen);
 - residentiële leef- of behandelgroepen die bestaan uit ten minste acht capaciteitsplaatsen;
 - verblijf in een residentiële leefgroep – al dan niet gecombineerd met behandeling.

De volgende voorzieningen vallen hierbij niet onder de definitie van een O3M:

- Justitiële (kleinschalige) voorzieningen en justitiële jeugdinrichtingen;
- Jeugdzorg Plus instellingen;
- Gezinshuizen;
- Zorgboerderijen;
- Leefgroepen gericht op zelfstandigheidstraining of kamertraining;
- Crisisopvang of crisisgroepen en leef- en behandelgroepen die gericht zijn op kortdurend verblijf en behandeling van maximaal vier weken.

O3M is een vorm van hulpverlening waarbij jeugdigen op vrijwillige of gedwongen basis, (tijdelijk) dag en nacht buiten hun eigen omgeving verblijven, onder meer in leefgroepen en behandelgroepen². Kenmerkend voor een O3M is dat jeugdigen een ernstige meervoudige hulpvraag hebben. Daarbij is (vaak) niet een van de problematieken bovenliggend, maar juist de combinatie van meerdere problematieken maakt dat dit hoog complex is in diagnostiek, behandeling en het bereiken van een structurele verbetering. Voor deze jeugdigen is een multidisciplinaire aanpak nodig om ze de juiste hulp en het perspectief te bieden op een zelfstandige toekomst. Kenmerk van een O3M is dat er sprake is van integrale afstemming en behandeling op verblijf, scholing/werk en vrijetijdsbesteding, waarbij de jeugdigen vanwege hun problematiek een samenhangende behandeling krijgen. Ten behoeve van het herstel van het 'normale leven' heeft de jeugdige een behandelomgeving nodig waarin binnen de drie leefsfereen een hoge mate van toezicht, veiligheid en voorspelbaarheid aanwezig zijn. Daarbij wordt binnen alle drie systemen de behandeling op elkaar

¹ Definitie op basis van onderzoek van Prof. A. Harder (Erasmus Universiteit).

² De O3M is een vorm van residentiële jeugdhulp. Er bestaan diverse varianten van residentiële hulp: kamertraining, leefgroepen gericht op opvoeden en opgroeien, crisisopvang, behandelgroepen gericht op de behandeling van specifieke problemen en JeugdhulpPlus.

afgestemd. Binnen de behandeling kunnen op maat allerlei therapieën worden ingezet, zoals traumabehandeling, creatieve en psychomotorische therapie. De jeugdige moet zelf gemotiveerd zijn voor de behandeling.

Een verblijf in een O3M kan ingezet worden in een vrijwillig of een gedwongen kader. In het eerste geval wordt een plaatsing in een instelling aangevraagd door en in samenwerking met de ouders. In het gedwongen kader is er sprake van een ondertoezichtstelling of voogdijregeling en vraagt een gecertificeerde instelling de plaatsing aan. In dat geval is ook een machtiging uithuisplaatsing door de kinderrechter nodig. Voor de doelgroep is nagenoeg altijd sprake van noodzakelijke (mediërende) behandeling. Bij jeugdigen met een licht verstandelijke beperking kan een verblijf in een O3M een langduriger traject zijn omdat hun leervermogen minder ontwikkeld is en de behandeling meer tijd kost.

2.2 Beeld doelgroep O3M

In deze paragraaf schetsen we een beeld van de doelgroep die nu gebruik maakt van de O3M. Deze doelgroep is te beschrijven³ als;

- Jeugdigen, al dan niet met licht verstandelijke beperking en/of psychiatrische problematiek, met een meervoudige, complexe hulpbehoefte, waarbij niet één van de problematieken bovenliggend is, maar sprake is van een combinatie van problemen;
- Waar in meer of mindere mate gebrek is aan beschermende factoren, zoals: gehechtheid (onvoorwaardelijke steun), veiligheid en perspectief;
- De combinatie van factoren zorgt voor ernstige ontregeling inclusief veiligheidsrisico's bij de jeugdige zelf en/of de omgeving.

Het betreft veelal jeugdigen uit gezinnen met een veelheid van complexe problemen met ingrijpende gevolgen. Het gaat daarbij om gezinnen, die gekenmerkt worden door een combinatie van problemen zoals, armoede, werkloosheid, ouder(s) met cognitieve/verslavings- of psychiatrische problemen, relatieproblemen en/of complexe (echt)scheiding. Ouders staan veelal in de overlevingsstand en ervaren pedagogische onmacht. Het zijn zeer kwetsbare gezinnen met hoge risico's op huiselijk geweld/kindermishandeling. Bij veel gezinnen zijn de problemen langdurig, chronisch en intergenerationeel.

Jeugdigen die opgroeien onder dergelijke traumatische omstandigheden ervaren chronische stress en staan in de overlevingsstand met veelal als gevolg een vermindering van het cognitief functioneren, een verhoogde alertheid en prikkelbaarheid. Het brein van de jeugdige geeft continu het signaal af dat de wereld onveilig is.

Deze jeugdigen kennen veelal een combinatie van meerdere problemen die elkaar versterken, zoals combinaties van een laag cognitief of sociaal emotioneel functioneren in combinatie met bijvoorbeeld gedrags-, psychiatrische en verslavingsproblematiek, seksueel ontremd gedrag en/of schooluitval. Veelal is er sprake van hechtingsproblematiek, traumagerelateerde of ernstige emotieregulatieproblematiek al dan niet in combinatie met een Autisme Spectrum Stoornis. Ook komen veel van deze jeugdigen in aanraking met justitie. Een deel van de jeugdigen heeft geen contact meer met gezin, ouders en/of netwerk. Vanwege het gebrek aan een haalbaar perspectief verliezen veel gezinnen en jeugdigen de hoop op verandering, hebben behandelingen niet het gewenste effect en kunnen jeugdigen zich daarom minder goed ontwikkelen.

Bij de doelgroep is de balans tussen de opvoedingstaken en ontwikkelingstaken zodanig fors en/of langdurig verstoord, dat zij in hun ontwikkeling ernstig worden bedreigd. Het zijn jeugdigen waarbij

³ Aansluitend op het rapport *De best passende zorg voor kwetsbare jeugdigen*

het om verschillende redenen niet gelukt is om eerder passende hulp te bieden waardoor plaatsing in een O3M instelling noodzakelijk werd. We willen het plaatsen van jeugdigen in een O3M instelling terugdringen, het liefst naar nul, maar we zien ook dat er een groep jeugdigen is waarvoor een verblijf buiten de thuissituatie noodzakelijk is en blijft. Bij een klein aantal jeugdigen is het tijdelijk inzetten van beschermende maatregelen⁴ wenselijk, ook in een open setting. Mogelijk vermindert in de toekomst deze inzet van beschermende maatregelen wanneer we de zorg beter hebben ingericht en aansluiten op de behoeften en problematiek.

Voor residentiële aanbieders is het een behoorlijke opgave deze groep op te vangen en de juiste begeleiding en behandeling te bieden. Vaak is een verblijf in een residentiële voorziening de laatste mogelijkheid. Er is in de periode daarvoor al veel ingezet en geprobeerd. Het gaat dan concreet over te laat passende hulp in zetten of zorg te verlenen, te laat en niet adequaat ondersteunen van ouders, (licht) verstandelijk beperktheid-problematiek niet tijdig herkennen en erkennen, jeugdigen en ouders overvragen, niet werken met een verklarende analyse, etc. Ook zullen veranderende omstandigheden en kenmerken van jeugdige en gezin leiden tot een ander perspectief op langdurig verblijf. Het betreft vaak jeugdigen die begeleiders op de proef stellen en onveilige situaties voor zichzelf en anderen creëren. Het vraagt om medewerkers met de juiste competenties, uitgebreide scholing en mogelijkheden om (alleen in noodgevallen) beschermende maatregelen in te zetten. Inzet binnen de O3M vraagt om maatwerk en vrijheid in (en snelheid van) handelen.

De behoefte van de jeugdigen die gebruik maken van O3M voorzieningen kunnen we onderverdelen in drie ondersteuningsbehoeften:

a. De kortdurende ondersteuningsvraag

Geef mij (en mijn gezin) een **kortdurende** time out en (residentiële) (dag) behandeling opdat ik weer toe kan met ambulante hulp in mijn woonplek/ gezin van oorsprong voor opname.

Bij deze ondersteuningsbehoefte is het niet schadelijk om in een voorziening op een terrein te verblijven. De jeugdige verblijft dicht bij de integraal geboden behandelingen. Kleinschaligheid is ook het uitgangspunt bij deze vorm van ondersteuning. Het is soms nodig om een nieuwe start in het onderwijs te maken, het liefst regulier (speciaal) onderwijs of anders is de vorm van een integraal onderwijs-zorgarrangement. Samen met het onderwijs moet nagedacht worden over de wat de jeugdige daarin nodig heeft en wat mogelijk is.

b. De permanente ondersteuningsvraag

Bied mij een kleinschalig woonvoorziening waar ik mag opgroeien en waar een traumasensitief en orthopedagogisch leef- en behandelklimaat wordt geboden zodat ik zo normaal mogelijk kan opgroeien en me gezond kan ontwikkelen **tot ik volwassen** ben.

c. De ondersteuningsvraag vanuit veiligheid

Geef mij een besloten plek en/of anonieme plek (buiten het eigen systeem) die een **veilige** setting biedt voor mijzelf (en mijn omgeving).

Bij de jeugdhulpaanbieders leeft ten aanzien van deze laatstgenoemde groep wel een duidelijke zorg. Deze jeugdigen worden in een gesloten setting geplaatst vanwege onder andere suicidaliteit, automutileren, drugsgebruik en het zich aan hulp onttrekken in combinatie met risicovol gedrag. Het betreft hoog risicogedrag dat niet meer beheersbaar is. Dit vraagt om open settings met een hoog niveau van veiligheid en bescherming. Ook bescherming tegen invloeden van buiten zoals

⁴ Beschermende maatregelen is de nieuwe term voor vrijheidsbeperkende maatregelen, zoals isoleren, vastpakken, verplicht op kamer laten zitten, verworvenheden afnemen, etc.

mensenhandelaren en criminelen die deze kwetsbare jeugdigen 'groomen'. Deze jeugdigen hebben high intensive care, high safety en een intensive education-setting nodig. De jeugdigen uit deze groep geven ook zelf vaak aan baat te hebben bij maatregelen vanuit beslotenheid/geslotenheid.

We vragen bij bovenstaande ondersteuningsvragen specifiek aandacht voor de doelgroep met een licht verstandelijke beperking (LVB). Vele inspraakreacties op dit document hebben ons gewezen op het nijpende tekort aan voorzieningen in Noord-Nederland voor kinderen met een (lichte) verstandelijke beperking. Daarbij wordt tevens opgemerkt dat het bestaande kortdurende ondersteuningsaanbod voor deze doelgroep vaak te kort is. Het vraagt om meer tijd om in contact te komen, vertrouwen te winnen, stabiliseren en acclimatiseren. Trajecten kennen een langere aanloop en doorloop (soms zelfs herhaling) om daarna duurzame en waardevolle meters te kunnen maken. Ook is er behoefte aan meer kleinschalige O3M (hoog) specialistische woonvoorzieningen voor jeugdigen, adolescenten (o.a. forensisch) en jonge ouders. Zij vallen nu tussen de zorgboerderijen en gezinshuizen en de nu nog geslotenheid van JeugdzorgPlus in. Overigens is dit ook een knelpunt bij of voor het vervolgttraject na een intramurale/klinische behandeling, waarbij er geen passende woon/verblijfsvoorziening of passend vervolg wordt gevonden. Tot slot bestaat er behoefte aan een (hoog) specialistische verblijfsvoorzieningen voor jeugdigen met een specifieke forensische zorgvraag. Nu ervaren we nog teveel gemixte groepen, met daardoor teveel kwetsbaarheid en verschillende problematiek bij elkaar, met ongewenste interacties en incidenten en zelfs calamiteiten tot gevolg.

Sinds de afbouw in de Jeugdhulp Plus is er een landelijke trend waarneembaar dat een deel van de jeugdigen uit beeld verdwijnt. Bij de organisatie van de kleinschalige voorzieningen in een meer open setting vraagt dit om de nodige aandacht. Consequentie kan zijn dat de groep die een veilige setting met beschermende maatregelen nodig heeft in een Justitiële Jeugd Inrichting (JJI) terecht komt en daarmee uit hun directe leefomgeving wordt gehaald met alle mogelijk schadelijke gevolgen van dien. De jeugdreclassering signaleert op dit moment dat hierdoor sneller wordt overgegaan tot een schorsing en dat jeugdigen die een ernstig delict hebben gepleegd vrij snel weer terugkomen in hun vertrouwde leefomgeving zonder dat een voldoende veilige setting wordt gerealiseerd, met alle gevolgen van dien.

Een oplossing hiervoor zou kunnen zijn om in Noord-Nederland ook één of meerdere kleinschalige voorzieningen te realiseren die de mogelijkheid van geslotenheid/beslotenheid (inzetten vrijheidsbeperkende maatregelen) kunnen bieden. In relatie tot onderwijs is hier dan mogelijk ook een lokale onderwijsvoorziening nodig voor die jeugdigen die niet veilig en/of zelfstandig van en naar een school buiten het terrein van de voorziening kunnen.

Naar aanleiding van bovenstaande lijkt er een driedeling te zijn in de ondersteuningsbehoefte, waar een continuüm meer aansluit bij de werkelijkheid. Bij wijze van spreken van 'Wonen met een lichte vorm van behandeling' tot 'Behandeling met ondersteuning bij het wonen', waarbij ook de mate van aandacht voor veiligheid kan verschillen. Aan weerszijden van deze schakel in de jeugdhulpketen moet daarbij rekening gehouden worden met aanpassingen en bewegingen in de keten: aan het eind van de keten de afbouw van de Jeugdhulp Plus en aan de voorkant verdere ambulantisering van de ondersteuning (bijvoorbeeld intensieve ambulante programma's ter voorkoming van uithuisplaatsing). Beide hebben impact en vragen om mee-bewegen om de aansluiting in de keten te waarborgen en het zorglandschap dekkend te maken.

2.3 Beeld huidig gebruik van O3M in Drenthe, Friesland en Groningen

Er worden regelmatig zorgen geuit over de beschikbaarheid van verblijfsplekken in 3Noord. Het is onduidelijk of het dan alleen om beschikbaarheid gaat of dat andere factoren meespelen. Wel is duidelijk dat de regionale expertteams regelmatig onder druk staan omdat geen passende plek te

vinden is. Ondanks dat er een duidelijke behoefte bestaat om een beeld te krijgen van de beschikbaarheid van verblijfsplekken, is het - door de hoeveelheid betrokken partijen en de versnippering van de residentiële jeugdhulp - op dit moment echter niet mogelijk een sluitend en gedetailleerd *kwantitatief* overzicht te geven. In onderstaand overzicht is een bredere groep dan alleen de jeugdigen die verblijven in een residentiële voorziening (bijvoorbeeld ook woonboerderijen en crisissplekken) inzichtelijk gemaakt. De aanname is dat de residentiële groep kleiner is, maar wel ongeveer dezelfde verdeling kent over de drie genoemde regio's.

Wat ook ontbreekt is inzicht in de ontwikkeling van aantallen jeugdigen die gebruik maken van deze verblijfsplekken over de afgelopen jaren. We verwachten dat de omvang van de groep in de toekomst af gaat nemen door alle veranderingen en maatregelen die we in gaan zetten. Het is echter op dit moment niet mogelijk exact te zeggen met welke aantallen en in welk tempo.

Naast onderstaand overzicht op hoofdlijnen, is er ook behoefte aan meer inzicht in de duur en intensiteit van de ondersteuningsvragen en welke ondersteuningsvragen er ten aanzien van veiligheidsvraagstukken leven.

Ook deze onderverdeling is momenteel moeilijk inzichtelijk te maken omdat kwantitatieve gegevens hierover ontbreken.

Uniek aantal jeugdigen 0-18 jaar met verblijfszorg				
Gemeente	Drenthe	Groningen	Friesland	totalen
Pleegzorg	692	823	1033	2548
JH+	30	56	51	137
Andere verblijfszorg	1120	1691	1247	4058
				<u>6743</u>

Betreft het aantal kinderen 0-18 jaar uit de gemeenten die in 2021 in genoemde verblijfszorg verbleven.

In de bijlage is een overzicht met de capaciteit per aanbieder opgenomen, zoals deze geïventariseerd en gebruikt zijn bij het vaststellen van de SPUK-gelden. Het gaat daarbij om 299 capaciteitsplekken in Noord-Nederland in 2021 bij de aanbieders die vallen onder de SPUK-regeling. Van deze plekken is ongeveer 50 tot 95% bezet (bron: Dashbord startfoto 3 Milieusvoorzieningen Significant); dit verschilt per aanbieder en locatie. Naast deze plekken hebben de genoemde zeven aanbieders nog 162 O3M-bedden, die niet onder de SPUK-regeling vallen (bijvoorbeeld omdat de groepen al kleiner waren dan acht bedden). Daarnaast zijn er in het noorden meer aanbieders (buiten de zeven aanbieders die onder de SPUK-regeling vallen). Het is van belang om ook hier zicht (kwalitatief en kwantitatief) op te krijgen. Immers, de benodigde beweging die we in zetten geldt voor alle doelgroepen die nu niet thuis kunnen wonen hetzelfde. Daarnaast zijn deze plekken relevant voor het sluitende zorglandschap.

We constateren dat het op dit moment niet mogelijk is om op 3Noord niveau betrouwbare cijfers op te leveren. Dit zit met name in de (op verschillende) wijze van registreren in de drie jeugdhulpregio's en per aanbieder.

Zolang een kwantitatieve uitwerking ontbreekt is ook een financiële onderbouwing moeilijk te geven, terwijl daar wel ook een duidelijke vraag ligt, namelijk: "Wat betekenen de implicaties van dit plan financieel en is het dan ook financieel haalbaar en/of aantrekkelijk op de lange termijn?".

In de nadere uitwerking van het Toekomstplan zal het overzicht van de capaciteitsplekken en de bezetting ervan goed belegd moeten worden. Dit vraagstuk moet in samenwerking met het Jeugd Expertisenetwerk Noord-Nederland (JENN)⁵ opgepakt worden.

⁵ Doel van het JENN is er voor te zorgen dat jeugdigen op tijd de hulp krijgen die ze nodig hebben. Het gaat specifiek om zéér kwetsbare (gezinnen met) kinderen en jeugdigen tot 23 jaar die meerdere en complexe problemen hebben of problemen die weinig voorkomen – en die nu vastlopen in de zorg. Het JENN heeft de volgende functies: consultatie en advies, organiseren van hulp bij plaatsing en een kennisfunctie (leren en kennisontwikkeling).

3. Visie op transformatie O3M

Om de best passende hulp voor onze jeugdigen te realiseren gaan we het volgende doen:

“We zetten kennis en expertise vroegtijdig in om te voorkomen dat jeugdigen gebruik moeten maken van residentiële voorzieningen. Er is behoefte aan perspectief biedende kleinschalige plekken waar continuïteit is in wonen en het opbouwen van hechting als basisvoorwaarde mogelijk is en waar met behulp van een verklarende analyse de juiste Evidence Based hulp wordt ingezet. De wijze waarop we dit - in deze volgorde - organiseren vraagt om vertrouwen en voldoende tijd, en biedt kansen voor het inzetten van specialistische kennis en capabele professionals, wanneer we bestaande grenzen van organisaties en regio's durven los te laten. Veiligheid dient wel vooraf altijd een plek te hebben in de manier waarop we dit met elkaar organiseren.”

Deze zienswijze vraagt naast een (door)ontwikkeling van de instellingen die de O3M-voorzieningen gaan vormgeven ook om een (door)ontwikkeling in de totale keten. In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de aspecten die daarbij richtinggevend, kaderend, concreet en in samenhang opgepakt moeten worden.

3.1 Voorkomen instroom O3M

Het uitgangspunt is dat jeugdigen opgroeien in hun eigen gezin. Ouders zijn primair zelf verantwoordelijk voor de verzorging, opvoeding en ontwikkeling van hun jeugdige(n). Het kunnen opgroeien in een gezinssituatie waarin je veilig kunt hechten, is in het belang van de jeugdige. Alleen als er sprake is van een bedreiging van een veilige (cognitieve, sociale, emotionele en lichamelijke) ontwikkeling van de jeugdige wordt van dit uitgangspunt afgeweken en kan overwogen worden de jeugdige tijdelijk te laten verblijven in een O3M.

Om te voorkomen dat jeugdigen uit huis worden geplaatst (en mogelijk instromen in O3M-voorzieningen) zetten we in op het versterken van de toegangsteams. Met toegangsteams doelen we op alle mogelijke toegangen tot een voorziening, dus ook de gecertificeerde instellingen (hierna GI's) en de huisartsen.

We werken met 1 afwegingskader (on-)veiligheid en we zetten in op versterken van de samenwerking in de keten. Door kennis en kunde naar de voorkant (de toegangsteams) te brengen, door te ondersteunen bij het opstellen van een verklarende analyse en tijdig de juiste ondersteuning in te zetten (first time right) willen we voorkomen dat jeugdigen uit huis worden geplaatst. Het is altijd de intentie om te zorgen dat jeugdigen thuis kunnen blijven wonen. Samen met ouders, jeugdige en betrokken hulpverleners wordt ingezet op het creëren van een veilige setting en wordt bepaald welke hulp het gezin nodig heeft. Dit kan bijvoorbeeld intensieve ambulante begeleiding thuis zijn.

In sommige situaties betreft het (door ouders of betrokken hulpverleners) ervaren onveiligheid in plaats van feitelijke onveiligheid. Hiervoor bestaat in Friesland al een helpend stroomschema als helder afwegingskader. De wens is dat het afwegingskader in Noord Nederland door iedereen in de keten wordt gehanteerd. Zo ontstaat tijd om een nieuwe beoordeling te doen met als doel de crisis te vertragen maar wel snelheid in het proces te houden. Jeugdhulpaanbieders zouden hiervoor ruimte (in tijd en bevoegdheid) moeten krijgen om dit afwegingskader te volgen. Ook als dit leidt tot een al dan niet voorwaardelijk verblijf in een gesloten setting.

Samenwerken in de keten, met de medewerkers van de lokale toegangsteams, de expertteams, de jeugdbescherming/jeugdreclassering en betrokken jeugdhulpaanbieders is noodzakelijk. Ook moet onderzocht worden wat de resultaten zijn van ingezette interventies.

We zetten concreet in op:

- vroegtijdig signaleren;
- het op gezinsniveau realiseren van een integrale en domeinoverstijgende aanpak;
- gezinnen met jonge kinderen waar de balans in draagkracht en draaglast ernstig is verstoord (veel) eerder ondersteunen;
- hulpvormen ontwikkelen en inzetten die uithuisplaatsingen (UHP) voorkomen:
 - voorkomen dat gezinnen (ouders) afbranden en uitgeput raken;
 - inhuishuisplaatsingen van professionals;
 - gezinsopnames (behandelen van gezinnen om UHP te voorkomen);
 - vanaf het moment van UHP focus op terugkeer naar huis.
- het vergroten van de kennis en het structureel borgen daarvan in lokale teams;
- het inzetten op stevige integrale casusregie;
- het opstellen van een verklarende analyse;
- het benutten kennis en kunde van de regionale Expertteams;
- het betrekken van ouders bij de probleemanalyse en de de behandeling;
- de inzet van reizend specialistische teams (flexibel (ook tussen 17 en 23 uur), domeinoverstijgend, in alle 3 de provincies), wat kennis ter plekke (thuis/wijkteams/ gezinshuizen/pleegzorg/woonlocaties) toevoegt zodat niet naar intensieve zorg hoeft te worden opgeschaald, deze teams hebben als kerntaken:
 - inzet van integrale en specifieke behandelingen
 - ondersteuning van groepsleiders/team d.m.v. kennisoverdracht/intervisie/supervisie
- de inzet op (door)ontwikkeling van intensieve ambulante behandelmodules zoals de Zeer Intensieve Gezinsbehandeling (ZIG), Kind in Gezond Systeem (KINGS), Multidimensionele familietherapie (MFDT) Multisysteem Therapie (MST) en Zeer Intensieve Traumabehandeling (ZIT);
- het betrekken van ouders en jeugdigen en hen meenemen in denkwijze en tijdig inzet passende hulp.
- de aansluiting tussen (regionaal/lokaal) onderwijs en kleinschalige voorzieningen in de vorm van passende onderwijs-zorgarrangementen;
- het vergroten van de kennis bij medewerkers van de lokale teams en Gecertificeerde Instellingen over welke ondersteunende programma's er ingezet kunnen worden en welke wegen zij moeten bewandelen.
- Het reduceren van vrijheidsbeperkende maatregelen in aansluiting op de landelijk voorgestelde maatregelen⁶.

3.2 Verklarende analyse

Er is een verschuiving nodig in de manier van aanbieden van zorg. Er zijn daarbij verschillende wegen om tot de best passende zorg te komen. Door alle betrokken gemeenten en aanbieders wordt onderschreven dat (als thuis wonen niet meer mogelijk is) het voor de jeugdige het best is om in één keer in een nieuw 'thuis' te worden geplaatst. Hierbij wordt uitgegaan van de juiste hulp op het juiste moment, dat wil zeggen die zorg die voor wat betreft de benodigde intensiteit, de aard van de problematiek en in overeenstemming met de jeugdige en het gezin, nodig is. De zorg is uiteraard zo licht als mogelijk en zo intensief als nodig. Voor dit uitgangspunt is een goede triage en een

⁶ <https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2019/06/DEF-IGJ-Factsheet-Terugdringen-vrijheidsbeperkende-maatregelen-003.pdf>

hoogwaardige analyse van de situatie en de jeugdige nodig. Het werken met een verklarende analyse⁷ is daarbij essentieel. Een verklarende analyse biedt een verklaring voor zowel de moeilijkheden die zich (nu, maar ook in het verleden) voordoen en voordeden, als voor wat in de ontwikkeling goed gaat. Het beschrijft de samenhang met factoren die de moeilijkheden versterken en stress geven en beschrijft de samenhang met factoren die de ontwikkeling van de jeugdige en de gezinsleden mogelijk maken waardoor ze gedrag laten zien dat past bij het ontwikkelingsniveau. Dit helpt bij een gezonde ontwikkeling en goede onderlinge relaties.

3.3 Samenwerking in de jeugdhulpketen

We constateren dat jeugdigen die passen in de doelgroepbeschrijving op verschillende plekken terecht komen, waaronder in de O3M. Er is nog onvoldoende overkoepelend zicht op de inhoudelijke kaders en besluitvorming voor O3M en de factoren die bijdragen aan de keuze die wordt gemaakt over het al dan niet plaatsen van jeugdigen in een O3M. Een deel lijkt terug te voeren op handelingsverlegenheid bij verwijzers, wachtlijsten bij jeugdhulpaanbieders, gebrek aan capaciteit, nog onvoldoende trajectmatig analyseren van hulp en aanbieden van hulp met perspectief en gebrek aan passend aanbod in de regio. Dezelfde handelingsverlegenheid komen we weer tegen bij de uitstroom van deze jeugdigen uit de O3M. Hierdoor verblijven jeugdigen soms onnodig lang in de voorziening.

Om terug naar huis te realiseren is een intensievere samenwerking tussen jeugdhulpaanbieders en het gezinssysteem noodzakelijk. Bij de uitwerking van het toekomstplan moet aan deze vorm van oneigenlijk gebruik en ongelijkheid een eind worden gemaakt. Onze zienswijze en transformatie dienen gericht te zijn op het terugdringen van onnodige plaatsingen O3M en de O3M zo te organiseren dat het aansluit bij de behoefte en vraag van de jeugdigen en hun gezinssysteem.

3.4 Perspectief biedend verblijf

Kijken we vanuit zorgbehoefte van de doelgroep O3M dan is het geschetste beeld dat een vaste plek belangrijk is als basis om te ontwikkelen. Overplaatsingen, zoals nu vaak nog gebeurt, hebben als nadelig gevolg dat de jeugdigen vaak met veel wisselingen van personen geconfronteerd worden, waardoor ze minder mogelijkheden hebben om goede vertrouwensrelaties met anderen (waaronder hulpverleners) op te bouwen. Daarnaast heeft een overplaatsing ook vaak een breuk in het volgen van onderwijs tot gevolg. Vanwege alle voornoemde zorgen en aandachtspunten, is er de laatste jaren toenemende maatschappelijke aandacht voor het ontwikkelen van gezinsachtige, kleinschalige vormen van verblijf waar jeugdigen kunnen blijven wonen zolang dat nodig is en waar de hulpverlening aansluit bij de jeugdige en niet andersom. Ook als het even niet goed gaat/lukt of zelfs escaleert met een jeugdige in de O3M. Er kan expertise en hulp ingevlogen worden om te situatie zo te krijgen dat iedereen weer verder kan en de jeugdige kan blijven wonen in de O3M. Hierbij kan gedacht worden aan het inzetten van een deskundige of een team dat mee kijkt, kan voordoen en coachend aanwezig kan zijn om een doorbraak in een situatie te krijgen zodat jongere en professionals weer met elkaar verder kunnen. Op deze manier kun je het patroon doorbreken van de interactie met elkaar en kun je als team/jongere weer samen verder. We noemen dit perspectief biedend verblijf. Deze vorm van verblijf heeft consequenties voor de beschikbaarheid van verblijfplekken en heeft effect op de aantallen benodigde voorzieningen voor jeugd. Het vraagt om commitment van aanbieders en gemeenten. Deze consequenties en effecten zullen bij de nadere uitwerking van het Toekomstplan onderzocht moeten worden.

Ook het behalen van een bepaalde leeftijd mag geen belemmering meer zijn in het ontvangen van de benodigde zorg en mag ook niet leiden tot een verplaatsing, tenzij dit aansluit bij de normale

⁷ <https://iennoord.nl/iennthemas/verklarende-analyse/>

ontwikkeling van een jeugdige. Een jeugdige kan dan bijvoorbeeld verhuizen naar een in de buurt gelegen zelfstandige kamer, maar blijft ondersteuning ontvangen van hetzelfde team. Vergelijkbaar met de thuiswonende jeugdige die op kamers gaat wonen, maar nog steeds op ondersteuning van zijn ouders kan rekenen.

Een deel van de huidige problematiek is te wijten aan onduidelijke en niet maken van tijdige procesafspraken ruim voordat de jeugdige de leeftijd van 18 jaar bereikt. Er zijn dilemma's op het gebied van eigenaarschap (wie is verantwoordelijk?), monitoring (voor welke jeugdigen is dit nodig?) en tenslotte zijn er ook dilemma's ten aanzien van het invullen van de ondersteuningsbehoefte na 18 jaar veroorzaakt door de schotten tussen de Jeugdwet, Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Wet Langdurige Zorg (WLZ). Wanneer naast hulpnog behoefte is aan behandeling na het 18de jaar dan is de overgang naar de volwassen GGZ ingewikkeld met het risico op uitval. De jongvolwassene valt na het 18de jaar voor GGZ onder de Zorgverzekeringswet en is dan veelal aangewezen op een andere aanbieder en/of hulpverlener. Ook het eigen risico binnen de zorgverzekering kan een reden zijn om te stoppen met de behandeling. Om tot een vloeiende overgang te komen zonder stagnatie en terugval problematiek van de jeugdige na het bereiken van de leeftijd van 18 jaar is het noodzakelijk goede domeinoverstijgende afspraken met betrokken partijen te maken die uitgaan van het hier geschetste beeld van een perspectief biedend verblijf.

3.5 Kleinschalige Voorzieningen (lokaal)

De O3M voorzieningen voor perspectief biedend verblijf zijn kleinschalig en er verblijven jeugdigen in groepen van 4 tot 6 personen. Ze bieden een meer relatie- en ontwikkelingsgericht klimaat dan grote leefgroepen en sluiten daarmee beter aan op de complexe en heterogene problematiek die kenmerkend is voor jeugdigen in residentiële instellingen. Een belangrijk doel van kleinschalig verblijf is om individuele zorg op maat en individuele aandacht te kunnen bieden in een veilige omgeving in een zo normaal mogelijke setting, waar onderwijs expliciet onderdeel is van het perspectief van de jeugdigen. Jeugdigen ervaren een kleine groep over het algemeen als prettig. Uit de eerste ervaringen met kleinschalige voorzieningen blijkt dat jeugdigen niet alleen een beter contact met de begeleiders ervaren, maar dat hun relaties met de andere jeugdigen op de groep ook positiever zijn.

Het heeft de voorkeur om de kleinschalige voorzieningen te realiseren verdeeld over de noordelijke regio's (lokale nabijheid) en geconcentreerd op behoefte. Meer of minder vraag bij een bepaalde plaats, leidt daarbij tot grotere of kleinere concentratie van kleinschalige voorzieningen. De basisvoorziening is aanwezig, de benodigde kennis/expertise is aanwezig of wordt ernaartoe gebracht (letterlijk of vanaf afstand vanuit de Kennis- en expertisenetwerken). Streven is om in elke jeugdhulpregio of ten minste in het landsdeel Noord-Nederland voor de drie verschillende ondersteuningsbehoeftes (zie 2.2 beeld doelgroep O3M) woonvoorzieningen te realiseren.

Zoals eerder aangegeven zijn er bij de aanbieders (die vallen onder de SPUK-regeling) op dit moment bijna 300 plekken beschikbaar. Het is moeilijk een inschatting te maken van het aantal te realiseren plekken in Kleinschalige voorzieningen. De insteek is immers om door vroegtijdig en effectiever inzetten van kennis en expertise de instroom in kleinschalige voorzieningen te verminderen. Hier ligt ook een rol en verantwoordelijkheid bij de lokale teams. Het afbouwen zal dan ook gefaseerd en in nauw overleg met de keten plaats moeten vinden. Voorkomen moet worden dat er een waterbedeffect optreedt. Hierdoor kunnen jeugdigen nu noodgedwongen in voorzieningen terecht komen die niet de juiste passende hulp biedt, maar waarbij gebrek aan passende plekken toch jeugdigen geplaagd worden. Al dan niet met stapeling van producten. Dit is een zeer onwenselijke ontwikkeling, die voorkomen moet worden en waar we met de hele keten voor moeten waken.

Uit analyse van de casuïstiek die besproken is in de Regionale Expertteams⁸ blijkt dat er vaak geen passende plek beschikbaar is voor kinderen met complexe problematiek. Vanuit deze analyse heeft de netwerkgroep Kleinschalige Woonvoorzieningen (netwerk voortgekomen uit het JENN) een factsheet⁹ opgesteld. Daarnaast wordt vanuit het JENN een inventarisatie Kleinschalige Woonvoorzieningen uitgevoerd. Er wordt overwogen een verdieping uit te voeren op factoren die een rol spelen in de beschikbaarheid en ontwikkeling van kleinschalige woonvoorzieningen. Het spreekt voor zich dat bij de (door)ontwikkeling van kleinschalige voorzieningen nauw samengewerkt wordt met het JENN en de daaronder bestaande netwerkgroepen.

3.6 Multidisciplinaire kennis en expertise (regionaal)

In elke kleinschalige O3M is de kennis en kunde aanwezig voor het bieden van een vaste opgroeiplek. Ook de juiste behandeling wordt aangeboden. Dit wordt vanuit verschillende partners multidisciplinair georganiseerd (LVB, psychiatrie, verslaving, jeugdzorg, enzovoorts). Vanuit de verschillende partijen wordt niet alleen kennis en expertise geboden aan lokale teams en pleegzorg en/of gezinshuizen, maar ook ondersteuning geboden op het gebied van (hoog)specialistische kennis en inzet van gespecialiseerd personeel¹⁰ in het voorliggend veld. De jeugdige die een bepaalde zorgbehoefte nodig heeft, kan die dus altijd krijgen: hetzij omdat het in de nabijheid beschikbaar is in de kleinschalige woonvoorziening waar het woont, hetzij omdat het beschikbaar komt vanuit de multidisciplinaire aanpak waar deze kennis aanwezig is.

We gaan niet uit van fysieke centra, maar van expertiseteams of -netwerken, waarin onderling samengewerkt wordt en die aansluiten bij de al bestaande Regionale Expertteams. We gaan op korte termijn uit van een drietal kennis- en leernetwerken die verdeeld zijn over de drie noordelijke regio's. Deze drie netwerken bedienen niet alleen de eigen organisatie als het gaat om hun kennis en expertise, maar kunnen desgewenst ook de andere jeugdhulpaanbieders in de regio aanvullen. Uitgangspunt is dat het altijd mogelijk moet zijn om de kennis/expertise lokaal (in de nabijheid van de zorgbehoefte) beschikbaar te stellen.

Voor wat betreft deze kennis- en leernetwerken vervullen zij drie taken:

- 1) Het beschikbaar stellen van expertise op een gebundelde plek die toepassing daarvan mogelijk maakt op de (lokale) plekken waar dit nodig is. Dit kan zowel in de vorm van kennisdeling aan de kleinschalige voorziening als in tijdelijke capaciteit bij de kleinschalige voorziening zijn. Zo brengen we de juiste expertise bij de jeugdige in plaats van andersom. Ook voorkomen we dat uit handelingsverlegenheid jeugdigen doorgeschoven worden naar een andere plek.
- 2) Het ontwikkelen van expertise die bruikbaar en beschikbaar is voor die jeugdigen die hier baat bij hebben. Er moet hierbij aangesloten worden bij huidige effectieve manieren van werken zoals de bestaande servicepunten en de Regionale Expertteams. We willen het wiel niet opnieuw uitvinden.
- 3) Het organiseren en samenwerken voor het bijeenbrengen van de kennis/expertise bij de juiste hulpbehoefte. We zorgen dat bij de toegangsteams de juiste aanpak voor een

⁸ Het expertteam is een gespecialiseerd, lerend team op het gebied van de gespecialiseerde zorg en richt zich op complexe zorgvragen, waar de reguliere hulpverlening niet uitkomt.

⁹ <https://jennoord.nl/wp-content/uploads/2022/04/Factsheet-KJF-JENN-ideale-kleinschalige-woonvoorziening.pdf>

¹⁰ Bijkomend voordeel is dat dit medewerkers de mogelijkheid biedt tot het werken in een omgeving met een bepaalde expertise; kennisontwikkeling en -overdracht vindt vanuit deze omgeving plaats (organiseren van gespecialiseerde vakgebieden).

jeugdige geboden wordt ('we weten wat te doen met deze jeugdige') en voorkomen dat er sprake is van 'handelingsverlegenheid' ('we weten niet wat te doen met deze problematiek?'). Het is voor de kennis- en leernetwerken daarbij van belang dat inzichtelijk is welke jeugdige waar verblijft en welke kennis/expertise daaraan gekoppeld is. De tussenstap hierin zijn drie regionale kennisnetwerken (Groningen Friesland en Drenthe) die kunnen toewerken naar een eenduidige manier van registreren. Coördinatie op dit proces is zeer wenselijk en verdient aandacht bij de nadere uitwerking van dit Toekomstplan.

Zorgaanbieders werken op die manier samen aan het invullen en onderhouden van gezamenlijke kennis en expertise voor alle soorten specialismen. Dit vraagt om een nieuwe manier van werken. Het spreekt voor zich dat we aan bovenstaande vorm en inhoud willen geven in samenspraak en samenhang met het JENN en andere kenniswerkplaatsen. Hiermee voorkomen we dubbelingen en kunnen we leren van elkaars ervaringen.

3.7 Aansluiting onderwijs

Zo 'gewoon' mogelijk onderwijs volgen en deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten zijn belangrijke beschermende factoren. Onderwijs draagt bij aan het normaliseren, het vergroten van weerbaarheid en zelfvertrouwen en aan het succesvol participeren in de maatschappij. Kleinschalige woonvoorzieningen dicht bij huis vergroten de kans dat jeugdigen op hun eigen school kunnen blijven en kunnen blijven deelnemen aan sport- en andere vrijetijdsactiviteiten. De verbinding en samenwerking met lokale en regionale onderwijspartners is essentieel voor het vormgeven van onderwijs bij kleinschalige voorzieningen of voor het vinden van een plek in het onderwijs op een school in de buurt voor jeugdigen die in een kleinschalige voorziening wonen. O3M-voorzieningen bieden in deze kleinschalige setting niet meer zelfstandig onderwijs aan, maar werken samen met bestaande scholen (met uitzondering van de eerdergenoemde beschermde kleinschalige voorzieningen).

Wanneer het perspectief is dat jeugdigen weer thuis gaan wonen is het van belang om de school van herkomst betrokken te houden en in samenwerking met deze school het onderwijsleerproces vorm te geven. De stap om weer naar de eigen school te gaan na afloop van verblijf in een kleinschalige woonvoorziening wordt gemakkelijker als het contact met school niet is verbroken. Scholen zijn niet altijd voldoende toegerust om passend onderwijs te bieden aan jeugdigen met ernstige gedragsproblematiek. Het kunnen bieden van onderwijs aan deze jeugdigen vraagt om een verandering van cultuur op scholen, aanpassingen in het onderwijsprogramma, om kennis en vaardigheden van docenten, expertise bij andere professionals in de school, aanpassingen in de huisvestingssituatie (bv. time-out-ruimtes) en maatregelen gericht op veiligheid van zowel de jongere zelf als van de veiligheid van klasgenoten en onderwijspersoneel en tot slot om voldoende financiële middelen. Samenwerking zorg-onderwijs en daarop ook commitment t.a.v. de onvoorwaardelijkheid (zowel op wonen als op onderwijs) is cruciaal om dit te kunnen laten slagen. Op dit moment ontbreekt het echter nog aan een gedeelde visie in het onderwijs en de jeugdzorg over wat we hierbij over en weer van elkaar mogen en kunnen verwachten. Samen met het onderwijs (samenwerkingsverbanden) kijken we hoe het onderwijs zo goed (en normaal) mogelijk vormgegeven kan worden middels zogenaamde 'onderwijs/zorg-arrangementen'. Dit sluit goed aan bij de landelijke ontwikkeling en wens om zorg en onderwijs meer gezamenlijk maatwerk te laten leveren, vanuit de wet op passend onderwijs.

Schooluitval is een van de grootste voorspellers van brede en langdurige maatschappelijke uitval van jeugdigen. Schooluitvallers vormen daarmee een groep met een verhoogd risico op plaatsing in een vorm van O3M. Een pakket van inzet op het voorkomen van plaatsingen kan dan ook niet zonder specifieke aandacht voor de combinatie onderwijs-zorg. De directeuren van de samenwerkingsverbanden in Noord-Nederland geven aan dat veel scholen niet voldoende zijn toegerust en onvoldoende worden ondersteund bij het bieden van passend onderwijs aan de beschreven doelgroepen. Er is een brede variëteit per gemeente en zelfs per school zijn er verschillende vormen van ondersteuning (meestal niet beschreven en onderbouwd). Ontwikkeling en inzet van goed beschreven en effectieve vormen van onderwijs/zorg-methoden die aangeboden worden op de scholen, zijn noodzakelijk voor het voorkomen van schooluitval en daarmee de instroom O3M beperken.

Op dit moment worden er in het onderwijs, vanuit een landelijke opdracht van het ministerie, ideeën ontwikkeld over het vormgeven van onderwijs/zorg-arrangementen. Hiervoor is een projectleider aangesteld die dit voor Noord-Nederland in kaart brengt en samen met met onderwijsorganisaties, samenwerkingsverbanden, jeugdhulpaanbieders en gemeenten moet komen tot een set aan samenwerkingsafspraken.

3.8 Inzet beschermende maatregelen

Door de Inspectie Gezondheidszorg & Jeugd en het Advies- en Klachtenbureau Jeugdhulp is onlangs geconcludeerd dat in de open residentiële jeugdhulp (waaronder O3M) soms zonder wettelijke basis maatregelen worden gebruikt die de vrijheid van kinderen en jeugdigen beperken. Zo worden maatregelen soms toegepast waarbij het voor jeugdhulpaanbieders niet helder is dat ze vrijheidsbeperkend zijn (bijvoorbeeld een verplicht rustuur op de eigen kamer of het tijdelijk inleveren van een telefoon). Ook zetten instellingen deze maatregelen soms in wanneer er geen passende hulp beschikbaar is en een kind of jongere op een plek komt waar professionals geen ervaring hebben met de desbetreffende problematiek. Daarnaast blijken vrijheidsbeperkende maatregelen soms gebruikt te worden om de overgang voor jeugdigen van een gesloten naar een open setting te vergemakkelijken.

De inspectie wil dat medewerkers in de jeugdhulp betere voorlichting krijgen over wat wel en wat niet mag en hoe zij toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen kunnen voorkomen. Zo helpt het bijvoorbeeld als medewerkers worden getraind in de-escaleren werken, zorgen voor nabijheid en begrenzen, en beschermen vanuit de relatie. Ook kleinschalige groepsvoorzieningen helpen om meer individuele aandacht te geven aan kinderen en jeugdigen en beter aan te sluiten bij hun behoeften.

De wet staat op dit moment vrijheidsbeperkende maatregelen in open residentiële instellingen dus niet toe en daarmee maakt het gebruik ervan inbreuk op de rechten van kinderen en jeugdigen. De inspectie heeft het ministerie van VWS verzocht de wet aan te passen en beperkte vrijheidsbeperking in open residentiële instellingen mogelijk te maken als dat in het belang is van kinderen of jeugdigen (zie factsheet Vrijheidsbeperkende maatregelen in open residentiële jeugdhulp).

3.9 Competenties medewerkers

De nieuwe manier van werken vraagt om andere competenties van medewerkers die werken in de O3M. Medewerkers zullen in de kleinschalige voorzieningen binnen hun opvoedrelatie en pedagogisch klimaat een meer coachende rol aannemen en op een machtsvrije manier communiceren. Er wordt gewerkt vanuit een basishouding met de kenmerken wederzijds respect, modelleren van gedrag, aansluiting, oprechtheid, empowerment en liefdevolle zorg.

Medewerkers hebben kennis nodig van hechting en moeten traumasensitief kunnen werken vanuit een gedeelde beeldvorming. Daarnaast is afhankelijk van de doelgroep nodig: kennis LVB, verslaving, gedragsproblemen, forensische problematiek, systemisch werken, de-escalerende technieken en/of geweldloos verzet. Deze nieuwe manier van werken vraagt veel van medewerkers waarbij ook nog rekening moet worden gehouden met een doelgroep die een hoog appel doet op ontregeling van de competenties. Het is dan ook noodzakelijk om de standaard ondersteuningsstructuur (tijd/ruimte voor reflectie op het eigen handelen, supervisie, etc.) goed te organiseren en te borgen.

3.10 Financiering

Om stabiliteit en continuïteit van teams van de kleinschalige woonvormen te waarborgen én ter voorkoming van verkeerde prikkels (bijvoorbeeld waarbij jeugdigen langer dan nodig verblijven in een voorziening om leegstand te voorkomen), wordt gezocht naar een passende financieringsvorm. Dit wordt in samenspraak tussen aanbieders en gemeenten nader onderzocht in de uitwerkingsfase. Te denken valt hierbij aan beschikbaarheidsfinanciering of leegstandsfinanciering. Het spreekt voor zich dat de transformatie zowel zorginhoudelijk als financieel haalbaar moet zijn.

We weten dat een plek in kleinschalige voorzieningen duurder is dan een plek in een residentiële instelling (meer fte nodig, kosten vastgoed, zorg en onderwijs moet anders georganiseerd). Het terugdringen van de instroom in O3M, het opzetten van kleinschalige voorzieningen en het effectiever organiseren van de keten, zal leiden tot een verschuiving in deze kosten en (hopelijk) ook bijdragen aan een afname van de totale uitgaven aan Jeugdzorg. Vanuit het perspectief van de jeugdige is deze transformatie hoe dan ook noodzakelijk.

4. Ontwikkelingen

4.1 Beschikbaarheid voorzieningen

We zijn binnen de beschreven zienswijze steeds beter in staat om jeugdigen in de thuissituatie ambulante hulp te voorzien. Tegelijkertijd is het een te ambitieus streven om te denken dat op dit moment alle jeugdigen thuis kunnen opgroeien. Naast het bieden van 24/7 intensieve ambulante hulp, blijft er de komende jaren een groep jeugdigen die een beroep doet op een O3M. Na het verblijf in een O3M is terugval gebruikelijk. Terugplaatsing in een O3M is dan niet direct aan de orde. De mogelijkheid van het flexibel combineren van verblijf in de O3M (bijvoorbeeld in het weekend) en thuis kan voor ouders en jeugdigen zeer passend en prettig zijn en kan een volledig verblijf in de O3M-voorziening voorkomen. Dit vraagt wel de nodige flexibiliteit van betrokken hulpverleners, jeugdhulpaanbieders en de wijze waarop de financiering georganiseerd wordt.

De groep die overblijft is kleiner, maar kent een complexere problematiek. Dat vraagt om andere kennis en kunde van hulpverleners en meer urgentie om de kennis vanuit verschillende domeinen te bundelen. Tevens moeten we ervoor zorgen dat de jeugdigen waarbij de ambulante interventie nog niet voldoende heeft gewerkt, een beroep kan blijven doen op deze voorziening. Zowel in het (ambulante) voorveld als op de gewenste vaste plekken moet dit hulpaanbod (al dan niet gecombineerd) beschikbaar zijn of beschikbaar gesteld kunnen worden. Jeugdigen hebben een vaste woonplek en zorg en onderwijs dient daaromheen georganiseerd te worden.

4.2 Arbeidsmarkt

De grootste opgave in ons zorglandschap (op dit moment) is de schaarste op de arbeidsmarkt. Waar halen we de mensen vandaan om onze jeugdigen van de juiste zorg te voorzien? Hoe houden we voor deze mensen het werk zo georganiseerd dat het voldoening oplevert en mensen graag in deze sector willen blijven werken? Op dit moment zijn vacatures steeds lastiger in te vullen, verplaatsen medewerkers zich van instelling naar instelling (of naar instellingen buiten de jeugdzorgketen) en wordt er veel tijdelijk personeel (ZZP) ingezet. Hierdoor is er minder commitment aan de organisatie, raken we kennis, kunde en ervaring kwijt en komt de continuïteit van de hulp aan de meest kwetsbare jeugdigen in gevaar. Alleen door samen dit vraagstuk te benaderen kunnen we de gewenste stappen zetten. Hierbij valt te denken aan:

- samenwerken door het bundelen van specialismen (medewerkers met specialistische kennis met elkaar laat werken en een team of netwerk);
- organiseren van een professionele ondersteuningsstructuur zowel op inhoud, als op facilitering en nazorg zodat medewerker gezond blijven;
- zorgen voor gespecialiseerde eenheden (reizend team, regionale expertisecentra) en meer flexibele eenheden (pool, flexschil met specialistische kennis);
- stimuleren van leren en verbeteren (ook en juist bij incidenten) zonder te veroordelen;
- waarderen van de Mbo'er in het zorglandschap;
- verminderen van de administratieve last;
- gebruik maken van elkaars opleidingsmogelijkheden;
- gebruik maken van exitgesprekken voor het identificeren van kernoorzaken en verbeterpunten.

Wat kunnen gemeenten en regio's daaraan doen:

- geef lange termijnperspectief, door lange termijnfinanciering;
- faciliteer maximaal de beweging die beschreven wordt in dit toekomstplan;
- maak keuzes in wat we wel en niet (meer) gaan doen;
- stel geen onnodig hoge eisen aan personele inzet;

- voer regie op de hoofdlijnen van de beweging;
- stem af met de Inspectie Gezondheid & Jeugd (IGJ);
- onderzoek met hogescholen of het opleidingscurriculum meer gezamenlijk gestroomlijnd kan worden;
- stimuleer samenwerking door “meedenken” te organiseren;
- ondersteun aan de voorkant het organiseren van maatwerk;
- faciliteer scholing in de regio’s.

4.3 Relevante aanpalende ontwikkelingen

In deze paragraaf schetsen we een aantal ontwikkelingen die de huidige manier van werken en organiseren veranderen richting een betere (meer effectieve en/of minder traumatiserende) ondersteuning aan jeugdigen en hun gezin.

De doorontwikkeling van O3M is niet de enige ontwikkeling die op dit moment gaande is. Andere ontwikkelingen op 3Noord-niveau zijn bijvoorbeeld de ontwikkeling van kleinschalige voorzieningen voor LVB, het Jeugd Expertise Netwerk Noord Nederland (JENN) en de Beweging naar Nul.

In de afgelopen maanden hebben de drie jeugdhulpregio’s uitvoering gegeven aan de Norm voor Opdrachtgeverschap. Met jeugdigen/vertegenwoordiging, onderwijs, jeugdhulpaanbieders en gemeenten is gewerkt aan de regiovisie. Elke regio heeft op eigen wijze invulling gegeven aan de discussie en afspraken over onder andere vermindering van administratieve lasten, leren en verbeteren, reële tarieven en zorgvuldigheidseisen bij inkoop. Ook kennen de drie regio’s elk een eigen inkoopmodel. Ook landelijk is weer gestart met de gesprekken over de Hervormingsagenda, waar dezelfde onderwerpen terugkomen en waar misschien nog wel meer en andere verbeterafspraken uit voortvloeien.

4.4 Overspannen woningmarkt

De Nederlandse woningmarkt is oververhit en loopt vast. Het woningtekort is groot, de vraag is onverminderd hoog en de huizenprijzen zijn sterker dan ooit gestegen. Dit geldt ook voor de toegang tot de huursector. De wachtlijsten voor sociale huurwoningen lopen vrijwel overal op en uit data van het CBS blijkt dat ook de huurprijzen in de vrije sector toenemen.

Woonruimte voor kwetsbare jeugdigen is lastig te vinden. Jeugdigen (en zeker de LVB Jeugd) hebben doorgaans geen of weinig inkomen waardoor ze ook snel financieel in de problemen komen en bij voortduring stress ervaren.

De huidige woningmarkt heeft effect op de uitstroom van jeugdigen uit de O3M-voorzieningen. Een deel van de jeugdigen zit op dit moment, omdat ze geen woonplek hebben waar ze naar toe kunnen, ten onrechte op plekken in de O3M (grote verschillen per regio/gemeente). Daardoor stagneert de instroom en ontstaan lange wachtlijsten. In Groningen draait momenteel een pilot 'kamers met aandacht'. Dit concept sluit aan op de uitstroom jeugdzorg met verblijf (Elker en Leger des Heils doen mee met deze pilot in samenwerking met de gemeente Groningen).

Kleinschalige voorzieningen zijn moeilijk te krijgen voor zorgaanbieders (verandering bestemmingsplan in zorg). Naast dat de doorstroom stagneert wordt het voor jeugdhulpaanbieders dan ook lastig om geschikte woningen te vinden die kunnen dienen als kleinschalige voorziening.

4.5 Technologische innovaties

In de (langdurige) ouderenzorg en de VG-sector is al veel ervaring opgedaan met de inzet van slimme technologische oplossingen. Meerdere organisaties in deze sectoren hebben Domotica¹¹ omarmd en geïntegreerd in hun werkwijze en behandelaanpak. Vanuit hun ervaringen blijkt dat de inzet van

¹¹ De integratie van technologie en diensten, ten behoeve van en betere kwaliteit van wonen en leven

zorgtechnologie de zorg kwalitatief beter, effectiever en efficiënter kan maken, met betekenisvolle impact en meerwaarde voor de eindgebruikers en de organisatie.

Zorg technologieën kunnen ook creatieve oplossingen bieden voor toenemende arbeidsmarktkrapte. Zo kan technologie een bijdrage leveren aan het beter voorspellen en/of voorkomen van zorgvragen, het (ont)lasten van professionals en het verbinden van cliënt en hulpverlener. In de jeugdzorg lijkt het werken met zorgtechnologie minder ver ontwikkeld.

In het kader van de beweging naar kleinschaligheid biedt zorgtechnologie jeugdzorg mogelijk wel een mogelijkheid om de veiligheid, zelfstandigheid en het welzijn van de jeugdigen te vergroten, om de werkdruk en stress van professionals te verlagen, om een positief en stimulerend leef- en werkklimaat te creëren en om de toenemende krapte op de arbeidsmarkt op te vangen.

5. Samenwerken in Noord-Nederland

Het in de hoofdstukken hiervoor geschetste beeld maakt duidelijk dat het oplossen van de vraagstukken niet ligt in het individueel oplossen en organiseren ervan. Slechts in gezamenlijkheid, met alle betrokkenen in de jeugdhulpketen, kan gekomen worden tot een oplossing voor deze meest kwetsbare doelgroep. Dit geldt in de eerste plaats voor gemeenten en de jeugdhulpregio's waar zij onderdeel van zijn.

Het Toekomstplan beschrijft de toekomstvisie voor ons landsdeel en beschrijft wat de implicaties van het plan zijn voor de betreffende accommodaties. De totstandkoming van dit plan vraagt om nauwe samenwerking tussen de betrokken aanbieders en de drie jeugdhulpregio's. Mede ook omdat de capaciteit van de O3M een (boven)regionaal vraagstuk is. Het is van belang om op 3Noord niveau de ombouw en transformatie van deze vorm van jeugdhulp op elkaar af te stemmen, mede omdat we jeugdigen dicht bij hun sociale omgeving een plek willen bieden.

Zoals eerder aangegeven zijn de jeugdigen die in Noord-Nederland gebruik maken van O3M 97% afkomstig uit Noord-Nederland. Als we in de toekomst de jeugdigen uit Noord-Nederland in onze eigen regio passende jeugdhulp willen bieden, is samenwerking tussen alle ketenpartners noodzakelijk. Onder ketenpartners verstaan wij al die partijen die direct een rol spelen in het leven van de jeugdigen. Het kan hierbij gaan om jeugdhulpaanbieders, onderwijs en gecertificeerde instellingen, maar ook jongerenwerkers, jeugdagenten, vertrouwenspersonen en toegangsmedewerkers.

Het voorzieningenniveau in Noord-Nederland voor (hoog) specialistische jeugdhulp, bevindt zich op een kruispunt. De keuzes die we nu maken, bepalen of we onze zelfvoorzienendheid kunnen behouden en daardoor de jeugdigen (relatief) thuisnabij kunnen plaatsen. We ontwikkelen een passend alternatief voor de huidige doelgroep of de schaal wordt zo klein dat we in het noorden geen passende jeugdhulp meer kunnen bieden.

De noordelijke regio's moeten meer in gezamenlijkheid sturen, er moet een duidelijke opdracht komen en er moet voldoende lange termijnperspectief geboden worden. Hierdoor krijgen jeugdhulpaanbieders meer prikkels, zien ze meer kansen en krijgen ze een financiële basis die nodig is om door te kunnen ontwikkelen. Hiermee kan voorkomen worden dat aanbieders door de vele onzekerheden stoppen met het bieden van een behandeling waardoor het zorglandschap niet langer dekkend is. De couleur locale is voor deze (hoog) specialistische vorm van zorg niet dusdanig dat een Friese, Drentse of Groningse visie het benodigde ondersteuningsaanbod anders gaat maken. Gezamenlijke sturing van de drie regio's en samenwerking van de aanbieders is noodzakelijk.

6. Contouren uitwerkingsvraagstukken (incl. randvoorwaarden)

Een visie geeft richting, maar regelt in praktisch opzicht niets. In het secundaire proces (management en contractering) en primaire proces (de toegang tot en uitvoering van Open 3 Milieusvoorzieningen) moeten we een aantal stappen zetten om vorm en inhoud te kunnen geven aan de volgende punten:

- Jeugdigen groeien zo thuis mogelijk op;
- Is thuis opgroeien niet mogelijk dan is er een zo family-based mogelijk gezinsvervangende woonplek. Nabijheid staat voorop. Mogelijkheden tot organiseren van onderwijs en/of dagbesteding in de nabijheid. Zo nodig wordt ondersteuning verleend om de duurzaamheid van deze leefplek te optimaliseren;
- Perspectief biedende verblijfsplekken zijn kleinschalig; bij voorkeur 4 (maximaal 6) jeugdigen met een beperkt aantal hulpverleners. Veiligheid van jongere en medewerkers staat hierbij voorop en vormt de ondergrens;
- Ambulante jeugdhulp op de woonplek van de jongere is het uitgangspunt. De doelgroep vraagt om de inzet van 'matched care' en maatwerk. Zonodig wordt extra expertise (kennis en/of capaciteit) ingevlogen.

Uitgaande van deze punten benoemen we hierna een aantal onderwerpen die nader uitgewerkt moeten worden in een plan van aanpak. Het betreft:

a. Regie en sturing

Een sluitend zorglandschap behouden is enkel haalbaar met strakke sturing op het zorglandschap en daarmee op de plaatsingen. Sturing en regie op landsdeelniveau (Noord-Nederland) is essentieel. Hiervoor dient een governance ingericht te worden. Tevens dient er een uitvoeringsplan 3Noord vastgesteld te worden, waarin een opdracht met mandaat wordt geformuleerd. De commitment van alle betrokken partijen moet daarbij geborgd worden.

Om goed regie te kunnen voeren op de kleinschalige voorzieningen is betrouwbare sturingsinformatie essentieel. Hoe gaan we eenduidig registeren, hoe vindt de toewijzing plaats en hoe zorgen we voor betrouwbare data (beschikbare capaciteit, feitelijk gebruik, etc.)?

b. Samenwerking

Tussen aanbieders

De gewenste transformatie geldt niet alleen voor de aanbieders die in aanmerking komen voor de SPUK-middelen. Er zijn tal van kleinere aanbieders die een O3M betreffen. Ook zij zijn cruciaal in het slagen van de geschetste ontwikkeling. Bij de nadere uitwerking zal de betrokkenheid van deze partijen een plek moeten krijgen.

Ook in het licht van de schaarste op de arbeidsmarkt is samenwerking tussen aanbieders nodig. Alleen door samen dit vraagstuk te benaderen kunnen we de gewenste stappen zetten (zie ook 4.2).

Met verwijzers

Samenwerking tussen aanbieders betreft ook het samenwerken met verwijzers. Het eerder inzetten van specialistische hulp aan de voorkant vraagt expertise, tijd en aandacht bij de gemeentelijke teams. Het verstevigen van de onderlinge samenwerking, het delen van kennis en kunde en elkaar te ontmoeten in casuïstiek draagt bij aan het kunnen komen tot verklarende analyse en juiste inzet van hulp. De kennis vanuit het kennisnetwerk moet laagdrempelig toegankelijk zijn voor zowel kleinschalige voorzieningen als ook het voorveld.

c. Aansluiting onderwijs

Een O3M voorziening krijgt te maken met diverse scholen. Dit vraagt van de O3M en de school goede samenwerkingsafspraken. Het is belangrijk dat de jongere naar een school gaat zo passend mogelijk voor zijn situatie, daar waar mogelijk op de school van herkomst. Als dat niet mogelijk is, een school die past bij het leerniveau en die de benodigde zorg kan bieden.

Om vanuit zowel onderwijs als O3M helder te hebben welke elementen belangrijk zijn om jeugdigen de passende ondersteuning te bieden, is het nodig om hierover verder in gesprek te gaan met onderwijsorganisaties/ samenwerkingsverbanden. Op deze manier kan een set basisvoorwaarden en samenwerkingsafspraken gemaakt worden die de basis vormt voor de samenwerking tussen de O3M en een school waar de jongere naar toe gaat. Hierin kan ook beschreven worden hoe het contact met een eventuele school van herkomst vormgegeven moet worden.

Deze set basisvoorwaarden en samenwerkingsafspraken worden op dit moment in Noord Nederland uitgewerkt onder leiding van de, door het ministerie aangestelde, projectleider. De set aan basisvoorwaarden en samenwerkingsafspraken moet ook aansluit bij de gewenste veranderingen vanuit dit Toekomstplan O3M

d. Organiseren perspectief biedend verblijf

De bereidheid om samen (regio's en aanbieders) verantwoordelijkheid te nemen voor het toekomstbestendig maken van het zorglandschap in Noord-Nederland. Dat betekent letterlijk verder kijken dan je eigen organisatiebelang, gemeente of provincie. Enkel als we samen optrekken, met als doel het organiseren van de best passende jeugdhulp en perspectief biedend verblijf voor onze jeugdigen, is dit te bereiken. Doen we dat niet, dan raken we gezamenlijk de regie kwijt en verliezen we een sluitend zorglandschap in het noorden.

Wat moet de basis zijn van iedere kleinschalige voorziening en wat is er nodig om daar met elkaar te komen? We moeten voorzien in een basis maar ook in specialismes. Samen moet gekeken worden hoe dit te organiseren. Het kan nodig zijn om sommige delen los te laten of over te dragen aan anderen. Samen moeten we kijken wat er nodig is en wat we in en met de keten kunnen doen om jeugdigen daadwerkelijk perspectief biedend verblijf te kunnen bieden.

Perspectief biedend verblijf heeft consequenties voor de beschikbaarheid van verblijfplekken en heeft effect op de aantallen benodigde voorzieningen voor jeugd. Het vraagt om commitment van aanbieders en gemeenten. Deze consequenties en effecten zullen bij de nadere uitwerking van het Toekomstplan onderzocht moeten worden.

e. Financiering

De transformatie van de O3M vraagt om een financieringsvorm die ruimte geeft aan deze beweging. De drie jeugdhulpregio's dienen zorg te dragen voor financiering die daarbij past. Dit geldt niet alleen voor de O3M voorzieningen, maar ook voor andere cruciale zorg- en onderwijsvormen die noodzakelijk zijn voor de transformatie. Alleen op die manier kunnen we op de lange termijn een dekkend zorglandschap behouden/creëren. Als er voldoende financieel perspectief is geeft het denkrumte en kunnen we het comfort bieden van zorgbeschikbaarheid.

Eenzijds gaat het vraagstuk rond financiering over de financieringsvorm van de voorzieningen maar anderzijds ook over de vraag hoe financiën voor verwijzers minder een prikkel zijn om de benodigde hulp in te zetten. Nu wordt specialistische ('duurdere') hulp soms te laat ingezet. Matched care of first time right is het uitgangspunt. Rekening houdende met problematiek moet passende hulp

ingezet worden (lichte hulp als dat mogelijk is, zwaardere hulp als dat nodig is). Inzetten van zo goedkoop mogelijke hulp hoort daarin niet de eerste afweging te zijn die we maken.

f. Personeel

Al meerdere malen is in dit toekomstplan naar voren gekomen dat we niet alleen een goed plan moeten hebben, maar ook dat we voldoende goede medewerkers moeten hebben om hier invulling aan te geven. Dat betekent niet alleen dat het werk leuk moet zijn, maar ook dat de manier waarop we het organiseren voldoende perspectief moet bieden op uitdagend werk. Vanuit dit Toekomstplan komen drie punten naar voren die hier invulling aan kunnen geven.

In de eerste plaats bieden kleinschalige voorzieningen de mogelijkheid om direct met jeugdigen en hun problematiek te werken. De medewerkers die dit werk ambieren, vinden het prettig als daarbij een stabiel perspectief geboden wordt. De opzet en invulling van de kleinschalige voorzieningen biedt hierbij een stabielere basis dan in de huidige situatie. De werkdruk die momenteel wordt gevoeld, wordt verlicht door de kleinschalige opzet (overzichtelijker, duurzamer), de gedegen werkwijze (verklarende analyse, veiligheidskader, perspectief biedende setting) en door de mogelijkheid van ondersteuning vanuit de kennis- en expertisecentra (zowel vanuit de vraagbaakfunctie als vanuit de invliegkansmogelijkheid).

Als tweede punt zien we dat in het nieuwe landschap minder sprake is van spreiding en versplintering van specifieke problematiek. Waar in de oude situatie dit mogelijk leidt tot onvoldoende schaalgrootte en daarmee verlies van aantrekkelijkheid, zijn in de nieuwe situatie de specialismen regionaal georganiseerd in de kennis- en expertisenetwerken. Hierdoor blijft er voldoende schaalgrootte om als medewerker werkzaam te kunnen zijn rondom een bepaald specialisme. Voor zij die meer ervaren zijn en op zoek zijn naar grotere uitdagingen, is inzet vanuit de kennis- en expertise netwerken daarnaast een mogelijkheid om ingezet te worden op complexe problematiek.

Tenslotte kan als derde punt ook de scholing in gezamenlijkheid meer afgestemd worden op deze verschillende soorten werkzaamheden en de daarbij noodzakelijke en gewenste competenties. Of dat nu gebeurt vanuit andere competenties en vaardigheden, vanuit het ontwikkelen van verschillende nieuwe onderwijs/zorg-combinaties of vanuit bepaalde specialismen, in alle gevallen kunnen scholen in samenwerking met de zorgaanbieders en de kennis- en expertisenetwerken een (nieuw) overzichtelijk en aantrekkelijk curriculum ontwikkelen en/of samenstellen.

In de - al dan niet gezamenlijke - promotie van deze drie punten bij de arbeidsmarktbenadering liggen daarnaast kansen om een aantrekkelijke werkgever te blijven/worden. De sector kan hiervan profiteren doordat zij als geheel aantrekkelijker wordt en er wordt voorkomen dat beschikbare mensen kiezen voor werken in een andere sector.

g. Ombouw/ afbouw vastgoed

Vanuit de SPUK Vastgoedtransitie Residentiële Jeugdhulp worden in deze regio gelden beschikbaar gesteld aan een zevental zorgaanbieders die te maken hebben met de ombouw/afbouw van residentiële instellingen naar kleinschalige voorzieningen. In hun vastgoedplannen die beoordeeld worden door de coördinerende gemeenten, zullen zij de in dit document geschetste zienswijze als uitgangspunt mee moeten nemen. Als ketenpartners zal er daarnaast ook in gezamenlijkheid gekeken moeten worden naar de verdeling van zowel de kleinschalige voorzieningen als de kennis- en expertisenetwerken over de regio, waarbij nabijheid voor de jeugdige zoals geschetst in dit

toekomstplan als uitgangspunt geldt. Ook het overzicht van de capaciteitsplekken en de bezetting ervan is een gezamenlijke verantwoordelijkheid om als randvoorwaarde in te vullen. Inmiddels kennen we in Noord Nederland al goede samenwerkingsvormen, zoals bijvoorbeeld het JENN, die hierbij een (trekkers)rol kunnen vervullen.

h. Onderwerpen in het primaire proces

Er is een aantal onderwerpen in het primaire proces die aandacht behoeven en een plek moeten krijgen in een plan van aanpak. Dit zijn in ieder geval:

- Verklarende analyse, veiligheidskader en beschrijving van perspectiefbij aanmelding jeugdigen;
- Maatwerk realiseren samen met en in het onderwijs;
- Inrichten van voldoende vastgoed en organisatiestructuren, uitgaande van lokale nabijheid en regionale beschikbaarheid van capaciteit, kennis en expertise
- Inrichting van getalsmatige weergave van capaciteitsplekken en bezetting;
- Inrichting van kennis- en expertisenetwerken ten behoeve van vraagbaakfunctie en invliegmogelijkheden;
- Cultuurverandering in de keten, ambulante behandeling doorontwikkelen en kennis en expertise in de keten inzetten;
- Behoud van goed opgeleide medewerkers, die in veiligheid en onder gezonde omstandigheden hun werk kunnen doen.

i. Proceseigenaarschap

Als iedereen verantwoordelijk is, is in de praktijk niemand verantwoordelijk en ontstaat vacante verantwoordelijkheid. Stel een proceseigenaar aan om bovenstaande punten ook feitelijk te organiseren. Het uitwerken van het toekomstplan vraagt om concrete acties, duidelijke procesafspraken, een tijdsplan, duidelijkheid over mandaat en een proceseigenaar. We benadrukken allemaal dat de transformatie van O3M een ketenverantwoordelijkheid is en mede daardoor een complexe opgave. Zonder proceseigenaar denken wij dat we niet de doelen behalen die we als gemeentes en zorgaanbieders willen halen. Zonder duidelijk eigenaarschap en nadere concretisering, is het onmogelijk voor de betrokkenen om deze transformatie goed vorm kunnen geven.

Vervolg

Het Toekomstplan wordt door de gemeenten Assen, Groningen en Leeuwarden, als zijnde coördinerende gemeenten voor de Specifieke Uitkering (SPUK)-middelen Vastgoedtransitie residentiële voorzieningen, voor 1 december 2022 naar het Ministerie van VWS gezonden. Hiermee wordt voldaan aan een aan de SPUK-middelen gekoppelde voorwaarde. Vervolgens dient de inhoud van het plan te landen in de strategische vastgoedplannen van de aanbieders, de Regiovisie zoals beschreven in de Norm voor Opdrachtgeverschap en betrokken te worden bij de inkoop van de hoog specialistische jeugdhulp door de drie betrokken jeugdhulpregio's.

Vanuit de bestuurlijke besluitvorming zijn aandacht en middelen nodig om ook hierin mee te denken en bij te dragen aan het realiseren van de noodzakelijke randvoorwaarden.

BIJLAGE Specifieke Uitkering Vastgoedtransitie O3M

In 2020 heeft het kabinet € 33,5 miljoen beschikbaar gesteld voor de eerste tranche vastgoedtransitie, namelijk de overgang van de huidige accommodaties gesloten jeugdhulp door sluiting of verbouwing naar meer kleinschalige woonvormen voor jeugdigen met een machtiging gesloten jeugdhulp. De gemeenten Leeuwarden (Jeugdhulp Friesland) en Groningen (Elker) zijn aangewezen als zijnde coördinerende gemeenten voor deze middelen (Regeling Specifieke Uitkering Vastgoedtransitie gesloten jeugdhulp).

Deze notitie betreft de volgende (tweede) tranche. In 2021 heeft het kabinet in de voorjaarsnota €50 miljoen beschikbaar gesteld om deze tweede tranche te bespoedigen, in het bijzonder voor jeugdigen die uithuisgeplaatst zijn en verblijven in accommodaties waar zij behandeling krijgen (O3Mvoorziening). Deze middelen bieden een impuls aan omvorming van de huidige accommodaties naar meer kleinschalige woonvormen. De staatssecretaris zal deze middelen nog dit jaar (2021) via een specifieke uitkering (SPUK Vastgoedtransitie O3M) verstrekken aan coördinerende gemeenten. Voor deze SPUK zijn als coördinerende gemeenten aangewezen:

- Assen voor Yorneo
- Groningen voor Elker
- Leeuwarden voor Alliade, Fier en Jeugdhulp Friesland.

Daarnaast is de gemeente Enschede coördinerend gemeente voor Ambiq en de gemeente Utrecht voor het Leger des Heils. Beide jeugdhulpaanbieders van wiens aanbod meerdere jeugdigen uit Drenthe en Groningen gebruik maken en waarmee ook afspraken moeten worden gemaakt. De aanvragen voor de middelen is door alle genoemde coördinerende gemeenten tijdig ingediend bij het Ministerie.

Voorwaarden SPUK

Aan de SPUK-middelen zijn een aantal voorwaarden verbonden waaraan de coördinerende gemeenten en betreffende jeugdhulpaanbieders moeten voldoen, te weten (niet volledig):

- De coördinerende gemeente start een proces waarin de regio's uit het werkgebied van de instelling aangeven welk toekomstperspectief ze zien voor de O3M voorzieningen in de regio. Ze gaan daarover nog in 2021 in overleg met elkaar, met actieve betrokkenheid van de instelling. Ze ronden dit uiterlijk 1 juni 2022 af.
- De coördinerende gemeente draagt er zorg voor dat deze voor 1 juni 2022 beschikt over een bovenregionaal plan dat betrekking heeft op de accommodaties O3M voorzieningen waarvoor de desbetreffende gemeente coördinerende gemeente is.
- In de periode tussen 1 november 2021 en 1 juni 2022 vindt overleg plaats tussen de coördinerende gemeenten over de verschillende regionale perspectieven en de optelsom daarvan.
- De aanbieder maakt voor 1 december 2022 een strategisch vastgoedplan (O3M).
- Zodra de coördinerende gemeente en aanbieder overeenstemming hebben over het strategisch vastgoedplan, vraagt de aanbieder een subsidie aan bij de gemeente.
- Gemeenten rapporteren voor 1 juni 2022 aan VWS over de realisatie van het opstellen van de bovenregionale plannen.
- Het overmaken van de door de gemeente verstrekte middelen aan de aanbieders moet uiterlijk voor 1 juli 2023 plaatsvinden. De aanbieders moeten de middelen overgaan en de middelen uiterlijk in 2024 besteden.

OPEN DRIE MILIEUS VOORZIENINGEN NOORD NEDERLAND

bron: Uitgangspuntennotitie (22 september 2021);

Gemeente en aanbieder	Aantal Capaciteitsplaatsen	Maximale hoogte uitkering	Locaties
Assen	36	€ 615.174,00	
Yorneo	36	€ 615.174,00	Assen, Meppel, Emmen
Groningen	41	€ 700.615,00	
Elker	41	€ 700.615,00	Groningen
Leeuwarden	174	€ 2.973.342,00	
Alliade (incl. Talant)	32	€ 546.822,00	Drachten en Leeuwarden
Fier	72	€ 1.230.349,00	Leeuwarden
Jeugdhulp Friesland	70	€ 1.196.172,00	Kortehemmen, Drachten en Leeuwarden
Enschede	247	€ 4.220.779,00	
Ambiq	40	€ 777.170,00	Hoogeveen
Utrecht	278	€ 4.750.513,00	
Leger des Heils	8	€ 136.705,00	Veendam
TOTAAL NL	2926	€ 50.000.000,00	waarvan
	299	€ 5.109.364,00	Noord NL

cijfers capaciteit: peildatum 1 augustus 2021

gecorrigeerd naar vestigingen in Noord Nederland voor Ambiq (Hoogeveen) en Leger des Heils (Veendam)